

Szindbád visszatér

■ Csabai László: Szindbád, a forradalmár. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2017, 873 oldal, 5499 Ft

Csabai László hőse, Schiffer Árpád nyomozó (alias Szindbád) újra Nyárligeten dolgozik. Az első regény helyszíne is a nyírségi kisváros volt, és az olvasó megismerkedhetett a legendás nyomozó gyerek- és ifjúkorával, bagdadi múltjával is. A második Szindbád-kötet helyszíne pedig már Szibéria, ahol először lágerbe került hősünk, majd a helyi rendőrségnél kezdett el dolgozni, nem kis hírnévre téve szert, mindközben pedig szerelmes is lett. A második kötet ott ért véget, hogy Szonya meghalt – legalábbis Szindbád így tudta –, a detektív pedig végre hazautazik. Ezen a ponton kezdődik az új regény.

Az ötvenes évek elejének vidéki Magyarországon játszódik a történet, pontosabban történetek, hiszen a regény több kisebb novellából épül fel. A folytonosságot a helyszín, a szereplők és a történelmi kor biztosítja, keretes szerkezetbe pedig egy olyan (sorozat)gyilkosság foglalja, melyről rögtön a regény elején olvashatunk, viszont csak a végére derül ki, ki volt a tettes. Mire idáig eljutunk, addig számos egyéb, egy kisvárosban több-kevesebb gyakorisággal előforduló bűntényt derít fel hősünk, számos lopást és gyilkosságot. Ezek egy része viszonylag szokványos, más részüket azonban a viszontagságos körülményekre, az ötvenes évekre jellemző bűncselekményekre.

Ilyen az a meghökkentő eset is, amikor egyszer csak eltűnt a bűdösküti sertéstelepről négyszáz disznó. Szindbád és munkatársai a nyomozás során azonban falakba ütköznek: senki sem mer mondani semmit, s egy idő után már kabarészerűvé válik, ahogyan valamennyi érintett próbál úgy tenni, mintha mi sem történt volna. Aztán kiderül, hogy bűntény voltaképpen nem is történt: a bűdösküti telep „kölcsonadta” a jószágokat az újfehértói gazdaságnak, hogy legyen mit megmutatni Hegedűs András elvtársnak, amikor megtekint a telepet – csak éppen egy túlbuzgó kollégát nem avattak be a machinációba, és ő jelentette a rendőrségen az ügyet.

A nyomozások háttére s olykor főszereplője is az ötvenes évek, Rákosi elnyomó rendszere. Maga Szindbád és kollégái is kénytelenek padlássöpöréseken részt venni, melyek olykor tragédiába torkollnak. Sok embernek felemelkedést jelent az új társadalmi rend, másokat azonban megaláznak, kifosztanak, tönkretesznek. Számos tragédia származik abból is, ahogyan megpróbálják a gazdákat a térszerte kényszeríteni. A regény egyik legnagyobb erénye ennek a kornak a megjelenítése a maga komplexitásában, hiszen semmi és senki sem fekete vagy fehér, ugyanakkor világos, hogy az emberek túlnyomó része gyűlöli az új rendet. Több fejezetben megjelenik maga Rákosi elvtárs is, mint a Fenyicska nevű jakut nő férje, ezek a betétek azonban funkciótlanok, esetlegesnek tűnnek a regényben, kilógnak belőle.

Szindbád maga romantikus figura, a Philip Marlowe-ok és Perry Masonök utóda. Nem feddhetetlen, hiszen ellentmondásos a rendszerhez való viszonya, de döntő kérdésekben a jó ügy mellé áll, mint ahogyan a forradalom kitörésekor is visszavezényelte a tüntetőkre fegyvert fogó rendőröket. Jellemének különös sajátja a hűség: a Nyárliget és a munkája iránti hűség, valamint állhatatos szerelme, mely Szonyához láncolja, még a nő halála után hét évvel is, s mely minden más kapcsolattól visszatartja.

Am éppen ebben a kötetben derül ki, hogy szerelme él, színésznő lett, és éppen Szegedre látogat. A detektív rohan, találkozni, egymáséi lesznek, aztán Szonya hazarepül a nagy Szovjetunióba. Am valahogyan ez az epizód sem szervesül bele a regénybe; itt különösen hiányzik a mélyebb lélektani elemzés, annál is inkább, mert a nyomozó előtte és utána is komolyabb és kevésbé komoly kapcsolatba kerül más nőkkel. Kicsit papirosízúek ezek a kalandok, szerelmek, nincsenek jól kidolgozva, ám bőségesen kárpótolnak értük az egyes mellékszereplők, akikről remek rajtot kapunk. Csabai egyik nagy erőssége a korszak és a helyszín érzékletes ábrázolása mellett az, hogy eleven figurákat tud teremteni. Emlékezetes például Misa, a nyomozó főbérője, a folyton éhes, házsártos, nyírségi tirpák, vagy Hudák hadnagy, aki megalázott béreslegényből lett meggyőződéses kommunista.

Igazi kalandregény a Szindbád, a forradalmár, és nemcsak oldalszámaira komoly teljesítmény, hanem „anyag” is van benne bőven: történelmi, kriminalisztikai, néprajzi, vallástörténeti, vasúttörténeti, melyhez a szerző szakértők segítségét is igénybe vette. Aki az előző két regényt olvasta, az ezt is szeretni fogja.

Csak nem egy kaland

■ Havasréti József: Nem csak egy kaland. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2017, 280 oldal, 3299 Ft

Havasréti József visszavezeti az olvasót előző könyvének világába. Számomra ez nem jó jel: az *Úrérzékeny lelkék* (2014) olvasása után tanácstalan voltam. Teljesen – és túlságosan – komoly, mint Margócsy István írta kritikájában? Vagy a kozmoszcseppek, az összeesküvések és a végtelen sok három pont – mondat elején, közepén, végén – szándékosan paródiába fordulna át? Egyik lehetőség sem igazán kecsegtető.

Az új regény nem folytatás, inkább előzmény – „kiegészítés”, írja a fülszöveg. A középpontban az *Úrérzékeny lelkék* cselekményében is alapvető jelentőségű és állandó referenciaként használt hetvenes évekbeli budapesti kutatócsoport drogkísérletei állnak. A szereplők nagy része ismerős, Hajas Tibor ismét feltűnik, ezúttal performansszal is. A „modellpszichózis lehetőségeit” vizsgáló csoport hat tagjából egy nő: Vera, aki állását annak köszönheti, hogy „Csinos. Nagyon csinos. Nem szexbomba, de nem is kell hogy az legyen. De nagyon vonzó” (71.). A kétes pozíciójú nyomozó, Fényes bízza meg, hogy „repüljön rá” a csapat orosz tagjára, a sötét múltú Sulerre. (Vera legfőbb szerepe a cselekmény szempontjából a férfi kutatótársak fantáziájának ingerlése, minden felbukkanásakor azon nyomban a testére terelődik a szó – erre egy

helyen a narrátor is reflektál: „Hol forró és nedves üregekben bővelkedő, kitöltésre váró biológiai objektumként, hol zakatoló, túlfűtött szexgépként, hol pedig démoni médiumként tekintett rá, de soha nem vette észre, hogy emberi lény, saját világgal, saját sorssal, saját álmokkal.” [150.]

A *Nem csak egy kaland* sokkal egyszerűbb szerkezetű, mint a szerző előző könyve: elmaradnak a narratológiai bravúrok, a nagy térbeli és időbeli ugrások, az elbeszélő végig egyes szám harmadik személyben szól hozzánk. Ez jót tesz a műnek. És talán az is, hogy az alaptónus sötétebb. Élve elégetett egerek, rohadó lábú, ágyhoz kötött nagymama, „örült” szexuális fantáziák: a nyomasztó hangulat forrása leginkább Szaszko János, a tudóscsapat vesztese, „a megtestesült jelentéktelenség”. Ő már az első fejezetben találkozik egy szárnyas óriással. Ennek a környezetnek könnyebben lesz szerves része a sok bombasztikus mondat, az azonosíthatatlan óriásszázlábú, a „galaktikus ügynök” és a hallucinogén gomba, a „fekete hús”. Valamivel kevésbé parodisztikus a kozmoszcseppek újbóli felbukkanása. Az elbeszélés viszont még mindig nehézkes („Ekkor valami szokatlan körülményt vett észre az üzletben” [93.]), a szöveg ritmusa akadozó, és bár a három pontok száma az előző regényhez képest megcsappant, korántsem eléggé („Az egyik rabvárosban... valami történt” [197.]). Ennyi titokzatossággal szemben hamar immunissá válik az olvasó.

A mű két fő alkotóelemből építkezik. Az egyik Szaszko élettörténete, amely a borzalmas gyerekkorral kezdődik, majd elérkezik a jelenig. A másik a főszereplők közötti dialógusok – mindig más-más párosításban. Változó atomok, új molekulák: izgalmas, gondolkodtató. A párbeszédek – presszók, röviditalok – azonban gyakran didaktikusak, és a szereplőknek nincs egyéni stílusuk. Először azt hittem, Fényes nyomozó beszédének jellegzetessége, hogy mindig visszakérdez: „tudja?”, vagy éppen így kezdi mondatait. Nem. Mindenki így beszél. Ez egyes kijelentések után egészen váratlan: „Közben meg demónok, tudja?” (90.); „ördögtemplomok, tudja?” (198.); „Afféle boszorkányhoz, tudja?” (205.). Nem bírom ki: „Tudja, néha arra gondolok, és nagyon kérem, ne nevesen ki, hogy a növények azért »pszichedelikusabbak«, mert őket könnyebb áthozni a világűrön, tudja?” (205–206.) A jóból sosem elég.

Az olvasóbarátabb narráció, az egyszerűbb és sötétebb hidegháborús hangulat, azt gondolom, jó irány, Szaszko nyomorúságos életének egy-egy epizódja már-már hatásos. Havasréti szerint a *Nem csak egy kaland* nem sci-fi és nem detektívregény, e zsánerek csupán keretként szolgálnak. Valóban, az előrelátásokkal a narrátor szándékosan megöli a krimiszerű izgalmat, viszont nincs, ami pótolná. Ez a mű is lehetett volna feszesebb, elvész a lendület az „okkult hírszerzés”, a konyakok és David Bowie feneke között. Még mindig nem, csak nem egy kaland.

PERAGOVICS FERENC:

A történész memoárja

■ Ormos Mária: Remények és csalódások. Kossuth Kiadó, Budapest, 2017, 282 oldal, 3490 Ft

Ormos Mária memoárkötete kronologikusan mutatja be az életutat a családtól a vidéki polgárcsaládban nevelkedő kislány életén keresztül a harckorát vívó érett történészig. A korosztályához tartozó nők általánosan visszafogottan kezelik a szexualitást és magánéleti kapcsolataik témáját, ő nem kerül ki, rövid fejezetek szólnak róla. Ráadásul önkritikus, nem akarja eljátszani a tökéletes professor emeritát.

Az utóbbi időben nagy vihart váltott ki szakmán belül és kívül a kame-nyec-podolszki deportálás, amit sokan a magyarországi holokauszt nyitányaként értelmeznek, mások szimp-la „közigazgatási eljárást” látnak benne. Ormos Mária véleménye köztes álláspontot tükröz, de finoman elutasító az ügyben nyilatkozó Szakály Ferenc rideg megközelítésével szemben: „voltak következmények, amelyekkel minden magyar szereplő tisztában lehetett, és volt a valóságos követke-

mény, amelyre azonban ekkor még nem lehetett következtetni. Tudni lehetett, hogy Ukrajnában a kitelepítettek sem állás, sem lakhatás nem vár, vagyis, hogy szörnyű sors elébe néznek.”

Riporter kérdezte Orbán Viktor frissen elhangzott kötcsei beszédéről: „Ekkor azt mondtam, hogy amennyiben erről volt szó, akkor ez a tervezett önkényuralom bejelentése.” A megjelent nyilatkozat feltűnést keltett, baloldalon „elhamarkodott nézetnek tartották” – fűzi hozzá röviden és szárazon a jó szimatú történész. Gyurcsány Ferencet hibáit dacára okos és jó szándékú embernek gondolja, ám jó politikusnak nem. Az őszödi beszédben becsülte az őszinte szót, de szerinte akkora közönség előtt nem lett volna szabad elmondania. Akkoriban Ormos Mária emlékeim szerint úgy kommentálta, hogy minden politikus hazudik, de ő egyet se tud, aki ezt bevallotta volna.

A NER-jövőjéről, sikerességéről el-mélkedik az utolsó oldalakon. Néhány kiragadott mondat: „A hazai új

elit messziről sem hasonlít a gyáralapító, üzemetek működtető, ásványi forrásokat feltáró egykori tőkés elit-re.” A korábbi kapitalizmus működése is korrupt volt, de „a jelenlegi korrupcióra a hasznos tevékenység nem igazán jellemző”. A menekültkérdésben is elutasító a kormánnyal szemben, mert a jelenlegi menekültek nem hódító vándorlók: „nincs szervezete, nincs vezére, számos gyerek és nő vegyül bele, nincs látható fegyverük, nem vívnak csatákat és szervezeten nem fosztogatnak”. A terrorveszély viszont reális. Mi lehet a megoldás? A falépítés az EU szét-hullását eredményezhetné, az öreg kontinens visszatálna a szuverén nemzetállamok korába. Ennek veszélyeit és negatív történelmi tapasztalatait ismerteti, majd érvelése végén a slusszpoént Teleki Páltól kölcsönzi. Az akkor éppen inkább tudós Telekinek 1931-ben jelent meg hosszabb írása a *Magyar Szemle*-ben, amelyben az egységes Európa megteremtése mellett érvel. A szuverenitás csökkentése nem csak a kicsikre áll, de Teleki szerint a nagy államoknak is szembe kell nézni vele. „Az ex- és leendő magyar miniszterelnök tehát eltemette a »szuverén nemzetállamot« több mint nyolcvan évvel ezelőtt.” Ormos Mária e fejtegetés végén fölteszi a kérdést, „vajon érdemes-e mindezek után a nemzetállami szuverenitásról ábrándozni”.

Persze a több szálból összeszőtt európai kultúrát meg kell védeni. A befogadás előnyei és morális értékei mellett figyelni kell, Európa ne hogy túlvállalja magát – így a summázat. Különös dolog, mikor a történész memoárt ír, mert a műfaj szubjektív, viszont az igazi historiográfus magára is vonatkoztatni fogja szakmája első szabályát, az objektivitást. Siker, karrier volt Ormos Mária osztályrésze hosszú pályáján, ami nem párosult felhőtlen családi boldogsággal. A kötet címében a csalódások szó talán a magánéleti kudarcokra hivatott utalni, abban azonban biztos reménykedhet a szerző, hogy életműve hatni fog, és jó néhány munkája kiállja az idő próbáját. Hosszú nyugdíjas éveket és jó főzőcskézést kívánunk!

ETETŐS

Tömegeket tart szegénységben a kormány

Csak azt hallhatod, amivel etetnek: így pusztítja a vidéket a Vajna-rádió

Amikor a gyűlölet-propaganda megöli a lelket: itt ne nyaraljanak!

Stohl közállapotokról, félelemről, pénzről és fegyverekről

Központosított kamerahálózat: az állam a sarkadban van!

A pizzafutárak titkos élete

Gyerekverő keresztények

Nácik Amerikában

MAGYAR NARANCS

főnixtelevízió

a FŐ városi televízió

Egy televízió, amely humánus, hiteles, független, amelyen egyre több népszerű tudományos műsort, dokumentumfilmet, kulturális műsort és meghitt beszélgetést láthat. Értesítjük nézőinket, hogy a Főnix TV normál antennával a levegőből az UHF 31-en, a T-Kábel rendszerén az S41 csatornán fogható.

KOR-TÁRS Beszélgetések – augusztus 29., kedd., 17.30 (ism. vasárnap, 20.00)

Vendég: Szepesi Attila költő

KÖZLETTI MÉLYINTERJÚ – augusztus 29., kedd. 19.30 (ism. szerda, 16.00)

Vendég: dr. Gazda István tudománytörténész

ÍRÁSTUDÓK – szeptember 1., vasárnap, 17.30 (ism. hétfő, 14.00)

Vendég: Király Lajos költő, író, műfordító

A FŐNIX TV IRODALMI-KÖZLETTI MŰSORA MINDEN PÉNTEKEN 19.30-kor ÉS SZOMBATON 16.00-kor a képernyőn:

...ÉS... **ARCOK** – szeptember 1., péntek, 19.30 (ism. szombat, 16.00)

Wiegmann Alfréd vendége Zelei Dávid irodalomkritikus